

УДК 005.35;316.3(477)

Оксана Гаєвська,
д. філос. н.,
професор кафедри політології та соціології
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

УКРАЇНЬСКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В КОНТЕКСТІ НАУКИ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

«Національне — це елемент сутності,
у даному випадку, загальноцивілізаційних засад
соціального управління»

Б. А. Гаєвський

Оксана Гаевская. Украинская национальная идея в контексте науки социального управления

В статье предлагается научно выдержанное с точки зрения социального управления видение украинской национальной идеи, которая, с одной стороны, приобрела в процессе социальных преобразований достаточно важное значение, а с другой, спекулятивное политическое использование которой сегодня приводит к снижению эффективности прохождения реформационных процессов в Украине.

Ключевые слова: национальная идея, национальная идея организационного развития, наука социального управления, организационное развитие, система украинской демократии, постсоветское сознание, организационное мышление.

Вступ. На підставі доволі традиційного погляду на національну ідею як фундаментальну основу розвитку України, на якій мають відбуватись усі трансформаційні процеси сьогоденного українського соціуму, є необхідність визначення найбільш вагомих засад її формування — управлінських відносин та управлінської діяльності. Ці зазначені складові реформаційного процесу — певна самодостатність, яка, проте, в якості власного джерела розвитку має певну об'єктивну необхідність, а саме їх взаємозв'язок та взаємодію. В Україні це джерело достатньо стрімко розвивається для того, щоб управлінська діяльність була адекватною реальним суспільним відносинам.

Отже, сьогодні, на переконання багатьох вчених у галузі державного та соціального управління та, так званих, управлінців-практиків, управлінська, зокрема і особливо, державна управлін-

ська діяльність, потребує ідеологічного підкріплення, тобто національної ідеї як найбільш організуючого чинника, не просто в духовному розумінні, а й у політичному, саме державницькому. Національна ідея, як відмічає у своєму творі, присвяченому аналітичному дослідженню історії розвитку української національної ідеї, Л. Абизова, «...протистояла та розвивалась всупереч державній владі»¹ і має до сьогоднішнього дня такі обриси, як ідея загального національного дому, загальної стелі, загального життя і визначена як гасло: «Роби все для самоутвердження України». Але політичний лозунг ніколи не може лежати в основі суспільного руху чи людської діяльності, які мають бути покладені виключно на розрахунок потенціалу того чи того об'єкту.

Тому метою і завданнями як даної статті, так і загалом управлінських наук, зокрема, і особливо, соціального управління, є таке.

Сьогодні управлінська діяльність в Україні має бути головним фактором національної самоорганізації, що спричиняє необхідність особливого типу адекватності з управлінськими відносинами, коли вона (управлінська діяльність) їх випереджає за ступенем своєї розвиненості. У такому випадку суспільство, що є носієм управлінських відносин, визнає в управлінській діяльності найпотужнішу основу у своїй самоорганізації, від якої залежить не тільки організаційний, але й соціально-економічний розвиток держави. Основним протиріччям цих процесів в Україні є в даному випадку те, що замість прагнення до послаблення лідерського начала в управлінні суспільством, українство намагається здійснювати його через історично необхідне зміцнення. Іншими словами, те, що в діалектиці називається спадною лінією розвитку, набуває енергії піднесення у зв'язку з особливим етапом розвитку українського демократизму. Тож, якщо управління набуває характеру основного організаційного джерела розвитку, то національна ідея, яка робить цю діяльність визначальною силою її реалізації, має лежати в основі створення організаційного мислення суспільства.

Так звана традиційна еліта здається визначилась щодо необхідності такого стратегічного завдання як науковців, так і практиків, у тому числі управлінської діяльності: «Нація, як ядро народу, зі своїм світоглядом, власною історією, мовно-культурними традиціями, природним кодом народу, преференціями сучасного та майбутнього його існування, повинна мати відповідну ідеологічну, духовно-інтелектуальну стратегію суспільного та державного розвитку, в центрі якої — людина»².

¹ Абизова Л. Українська інтелігенція та парадигма національної ідеї у сучасному інтелектуальному контексті [Електронний ресурс] / Л. Абизова // Українознав. альм. — Електрон. дані. — К., 2013. — Вип. 14. — С. 100—102. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukrain_2013_14_28.pdf.

² Українська Національна Ідея як духовно-інтелектуальний код соборності народу: етнічний, інтеграційний та цивілізаційний вектори. Матеріали круглого столу / За ред. В.С. Кравціва. — Львів: ІРД НАН України, 2011. — 62 с.

Тому завданням як науковців, так і практиків-реформаторів є включити до української національної ідеї українську управлінську ідею, сенс якої полягає у доведенні вищої вартості професійної демократії як науково достатньої управлінської системи, в якій буде представлений не набір суперечливих інтересів, а науково доведена потреба народу України (та й інших народів) у певному управлінському корпусі, який володітиме вищим управлінським знанням, вищим управлінським професіоналізмом, який тільки-но і має право на організацію в Україні сучасної демократичної соціальної системи та бути неполітичним, надполітичним органом, що постійно займається проблемами впорядкування об'єкту (України) на основі принципів управління як виду професійної діяльності. А якщо це так, то організаційним орієнтиром українського суспільства, української національної ідеї є точна, науково достовірна кваліфікація стану об'єкту, в даному разі України.

Прийнята оцінка стану України як кризового має бути уточнена, оскільки саме вона має бути базовою характеристикою українського суспільства, характеру суспільних відносин у ньому, системних аспектів його самоорганізації тощо.

Основна частина. Дослідження загальноцивілізаційних заasad соціального управління в Україні призвело до науково достовірного положення про історичне співпадіння духовної генеалогії українства із сучасною об'єктивною необхідністю створювати нову соціальну систему силою національного інтелекту, національного духу, практично-організаційними зусиллями нації, тобто тими зусиллями, які найорганічніше відтворюють потенціал нації, її реальний стан і творчі можливості.

Незворотність організаційного ефекту в такому контексті є конкретним виразом двоєдності організаційного розвитку України, яка включила до власного управлінського організму обидві сторони розвитку — висхідну та спадну, перетворивши останню на фактор організаційного і в цілому соціального зміцнення українства як єдиного цілого. Поступове, еволюційне «перетворення» пострадянської свідомості та практики на соціалізовані капіталістичні і є перетворенням спадного у висхідне. Причому, це робиться за допомогою управління при його вирішальному впливі і на пострадянську свідомість, і не менш пострадянську практику, тим паче, що ні перше, ні друге «не працюють» на історичний час, необхідний для ствердження в Україні нової соціальної системи. Пострадянська свідомість взагалі суперечить такому історичному рухові, а пострадянська практика спрямована на те, щоб обминути цей час, «випередити історію» та вийти на рівень високорозвинених країн якнайшвидше під впливом соціального нетерпіння та політичного тиску пострадянської свідомості.

Українська політична нація — це громада, якою управляти в організаційному розумінні означає забезпечувати максималь-

ний простір для досягнення нею рівня розвитку, відповідного її потенціалу. Чому ж це так складно здійснити? Може щось не так саме з конкретними носіями управлінських функцій, реалізаторами спільної національної ідеї? Є у нас об'єктивні чинники, і чинники суб'єктивні, політичні, управлінські. Невже ж потрібне пряме політичне, революційне вторгнення у ситуацію об'єкту управління, щоб не просто поліпшити життя населення, а кардинально змінити на краще долю всієї України?

Йдеться про те, що українство як національний соціум виходить на шлях світової цивілізації через ідею організації нової соціальної системи, нових суспільних відносин. Перетворення національної ідеї на керівництво до дії для мільйонів громадян України повинно відбутися в межах її організаційного потенціалу як найнадійнішого шляху національного відродження. Залучення управління в даному випадку — це не організаційний тиск і тим паче не примус, а розрахунок засобів організаційного характеру, які сприяють формуванню належних просторів для максимально можливого «вторгнення» національної ідеї в життєдіяльність суспільства. Саме тому, по відношенню до України ідея організаційного розвитку має особливе значення перш за все як національна ідея.

Якщо долучитись до дефініцій, то С. Вовканичем у своєму творі надано, здається, найоб'ємнішу характеристику поняття «національна ідея»: «Українська національна ідея — це своєрідний комплекс вірувань і духовне кредо народу, квінтенсенція патріотичних почувань, національного світобачення та усвідомлення державної незалежності, суверенності її інтересів; це концепт-конструкт духовно-інтелектуального потенціалу нації, тобто людей — державотворців і співгромадян, які, спираючись на минуле, мобілізують творчі сили на здобутки сучасні і майбутні, на становлення і консолідацію українського народу як єдиної політико-етнічної спільноти і цілісної одиниці світового співтовариства, що наближає національний ідеал до найвищих досягнень людства в різних сферах розумної його життєдіяльності на шляху прогресу та добробуту»¹.

Організаційний розвиток як національна ідея достатньо переконливо проявляє себе в Україні в одній із форм сучасної самоорганізації українства — управлінській діяльності. Управлінська діяльність як прояв управлінської цивілізації українства — головна умова та інструмент організаційного розвитку, за допомогою яких такий розвиток взагалі можливий. Крім того, саме в управлінській діяльності, особливо в її професійній формі, проявляється рівень організаційного розвитку суспільства, його окремих структур (підструктур).

¹ Вовканич С. Соціогуманістична парадигма буття — матриця національної ідеї України ХХІ сторіччя / Вовканич С. // Вісник Соціогуманітарні проблеми людини; Інститут соціогуманітарних проблем людини — 2012. — № 6. — С. 14.

Управлінська діяльність, і це принципово, виявляє організаційну енергію розвитку суспільства, визначає характер несумісності або сумісності інтересів, що вийшли на рівень політичних, їх можливість бути джерелом розвитку. Тому організаційний розвиток як національна ідея в управлінській діяльності українських управлінців настільки автономна, наскільки управління може бути автономним в умовах його вирішальної позиції в перехідному суспільстві тим більше, якщо така діяльність називає себе реформаторською. Суб'єктивний фактор у даному процесі — це змагання ідей і проектів, що виявляє найдоцільніший організаційний напрямок розвитку України як соціальної системи. Національна ідея організаційного розвитку тут відверто визначає основні фактори розвитку, оскільки вони не послаблюють, а посилюють її роль у суспільстві, хоча саме вона, національна ідея організаційного розвитку, не сприймається як об'єктивоване явище.

Організаційна еволюція у визначеному контексті історично піддається деформації і тому не відображає природного «розвитку подій», а відтворює їх, виводячи сьогодні український організаційний розвиток на рівень світового організаційного розвитку.

Організаційний прогрес в українських умовах має власну організаційну функцію, є не наслідком і навіть не характеристикою самоорганізації суспільства, а в певному розумінні самодостатньою силою, яка «вимагає до себе поваги» як об'єктивна потреба, що задовольняється в досить різноманітному наборі форм, який далеко не завжди, принаймні, повністю, відповідає цим потребам. Нерівність розвитку України, політичне життя, що постійно змінюється, бажання одних скоріше позбутися соціалістичного минулого та прагнення інших утримати або повернути його — лише частина характеристики життя сучасного українського суспільства. Те, що перші — це рушій організаційного прогресу, а інші — його стримуюча основа, не викликає сумнівів. Хоча це складніше явище, ніж простий поділ на «лівих» і «правих».

Сама по собі теза про неминучість соціального прогресу прискорення не приносить, оскільки її сприйняття відбувається на індивідуальному рівні в певних часових рамках, які не співпадають з результатами прогресивного розвитку, і тому вона повинна щоденно підкріплюватися очевидними, відчутними змінами у суспільному середовищі, зокрема, на індивідуальному рівні. В Україні відбувається такий рух не тільки тому, що йдеться про її потенціал, але й тому, що рух у бік досконалішої соціальної системи на основі врешті-решт знайденої волі є основним каталізатором сучасного національного прогресу українства як етнічного та політичного утворення, що й викликає нагальну потребу у його забезпеченні з боку національної ідеї організаційного руху.

Національна ідея організаційного розвитку на індивідуальному рівні має для України особливе значення ще й тому, що йдеться про історичну місію організаторів нової соціальної системи, зокрема, депутатів Верховної Ради, які створюють фундаментальні правові засади управління країною, те правове поле, в межах якого здійснюється доленосний для українського організаційного розвитку вид діяльності — підприємництво, забезпечення успіху якого означає успіх того руху, в якому Україна знайде своє справжнє обличчя великої країни. Тому національна ідея організаційного розвитку на індивідуальному рівні, в даному випадку на рівні індивідуальності українського управлінця, може знайти для себе достатній простір тільки в тому випадку, якщо його особистісний рух буде знаходитися у руслі відміченої історичної особливості українського прогресу, з обов'язковим дотриманням правила — не брати у шкоду власній діяльності час на саморозвиток, оскільки саме в українських умовах це означає відбирати час у суспільства, яке не може дозволити собі таку розкіш. А це означає, що організаційний розвиток українського управління має бути спочатку забезпечений відповідним професіоналізмом, що виключає метод спроб і помилок, який у перехідному стані суспільства призводить, як правило, до трагічних наслідків.

Тобто, в національному вимірі загальний зв'язок і взаємодія в управлінні мають такі глибинні основи, які дозволяють управляти будь-яким національним утворенням за допомогою розрахунку та врахування національних інтересів як всередині країни, так і в міжнародних (міждержавних) відносинах. Загальний зв'язок в управлінні на рівні взаємодії всередині країни визначається всезагальністю управління, яка виникає на основі існування системного інтересу (інтересів). В локальному вигляді інтерес не існує, оскільки його (інтересу) вихід на політичний рівень і є свідченням його системного стану, системного змісту, що неминує вводить його у сферу управлінської системної, міжелементної взаємодії. Така взаємодія існує не як дія, що асоціюється з діяльністю, у даному випадку управлінською, а як форма активного зв'язку, як об'єктивний «обмін речовин», інформаційний організаційний потік, що органічно об'єднує всі елементи соціальної системи в єдине утворення.

В Україні загальний зв'язок і взаємодія в управлінні проявляються саме на такій фундаментальній основі. Цей фундамент уявляється як певний обмежувач політики, політичної діяльності, як духовне і державне начало. Духовне начало — це українська національна ідея, в межах якої відбуваються основні політичні процеси, причому і в управлінському плані національна ідея виступає в якості об'єктивної основи загального організаційного зв'язку і взаємодії його елементів. Національна ідея в управлінському контексті — це орієнтир цільових інтересів українства, як етнічного, так і політичного. Вона є га-

рантією суверенності нації, національним і загальноцивілізаційним потенціалом саморозвитку українства, духовною основою його оригінального входження до світового соціального простору.

Причому умовою достатньої ефективності соціального управління є єдність суб'єкта управління. Ця єдність повинна бути вищою за соціальну єдність, оскільки вона має бути джерелом соціальної єдності, помноженої на управлінський професіоналізм. Практика противаг не є позитивною, оскільки вона свідомо обирає шлях політичної боротьби, яка може відбуватися лише як форма управлінського професіоналізму, який на основі науки управління обирає шлях здорового розвитку протиріч через змагання конструктивних проєктів.

Висновок. Національна ідея організаційного розвитку української політичної нації має існувати не лише у інституціональній формі, а як та жива організаційна конструкція, що створює можливість українству іти його шляхом і вірити в можливість такого варіанту виходу великої нації до сучасного рівня розвитку цивілізації.

Встановлення істинності, правильності практичних кроків, насамперед, у політиці при формуванні української національної організаційної ідеї має бути саме науково-політичним і тільки науково-політичним заходом, оскільки нехтування будь-якою з частин цього визначення є посяганням на ту вселюдську істинність, яка закладена у виключній людській здатності до наукової творчості, яка гарантує будь-яку діяльність від принципових помилок, робить її розраховано ефективною.

Беззаперечним є також те, що в Україні за допомогою саме національної ідеї, зокрема, організаційного розвитку слід формувати, розвивати управлінську (організаційну) культуру, організаційне мислення народу, яка є визначальним чинником освоєння тих форм управління суспільством, які притаманні сучасній управлінській цивілізації. Їх поєднанню з національними факторами організаційного розвитку української політичної нації, формування розуміння істинності свого організаційного розвитку серед інших національних утворень сприяє, зокрема, і національна ідея як така.

Отже, українська національна ідея організаційного розвитку має проявлятися у науково-практичному концепті організаційного забезпечення переходу України до нової соціальної системи, на який у українського суспільства немає необхідного історичного часу на кшталт західних демократичних систем. Саме тому цей перехід має бути здійснений за допомогою інтелектуальної і вольової енергії, яка повинна бути необхідною мірою організована у інституціональному, управлінському та ідейному сенсі.

Oksana Gaievska, Doctor of Science in Philosophy, Professor at Political Science and Sociology Department of the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

UKRAINE'S NATIONAL IDEA IN CONTEXT OF SOCIAL GOVERNANCE

The author sees the same organizational development such as the national idea, which today manifests itself clearly enough in Ukraine, as one of the forms of modern Ukrainians' self - management. Management activities as a manifestation of management civilization of Ukrainians are viewed as the main condition and organizational development tool by which this development can be achieved. Besides, in management, especially in its professional form there appears an organizational level of society, its individual structures (substructures).

In this context, the political objectives and mission of Ukrainian political managerial professionalism is quite obvious, as only the nation's intelligence multiplied by professionalism, especially in the current environment is a major factor in the successful movement towards a new social system and correct understanding of the movement vector. Therefore, the organization, mainly, political, use of the Ukrainian society, its capacity to implement national organizational ideas are the most important objectives of the Ukrainian state.

Establishing the truth, correctness of practical steps, especially in politics during the processes of forming the Ukrainian national organizational ideas are supposed to be significantly subject to scientific and political justification. Any attempt to neglect this approach is viewed as an attack on the universal truth that underlies the exclusive human capacity for scientific work and it eliminates any activity's fundamental errors, making it effective.

Ukraine undoubtedly has and significantly implements the national idea, including organizational development which should be formed to develop management (organizational) culture, people's organizational thinking skills, which are a determining factor in the development of governance forms that are inherent to modern civilization management. The Ukraine's national idea considerably contributes to forming their combination of national factors of organizational development of the Ukrainian political nation, the right understanding of its potential among other national entities.

References

1. Abyzova L. *Ukrayinska inteligenciya ta paradugma nacionalnoyi ideyi u suchasnomu intelektualnomu konteksti* [Ukrainian intellectuals and paradigm of national idea in contemporary intellectual context] / Abuzova L. // *Ukrayinoznavchyy Almanach* — Kyiv, 2013 — Vol. 14. — P. 100–102. available at: http://nbuv.gov.ua/j—pdf/Ukralm_2013_14_28.pdf (Last accessed: 15 October 2015) [In Ukrainian]
2. Vovkanych S. *Sotsiohumanistychna paradyhma buttya — matrytsya natsional'noyi ideyi Ukrayiny XXI storichchya* [Socio-humanastic paradigm of being — the matrix of ukrainian national idea in XXI century] / Vovkanuch S. // *Visnyk Sociogumanitarni problemy lyudyny*. Inst. Sociogumanitarnuh problem ludunu. — 2012. — № 6. — P. 7—50. [In Ukrainian]
3. Zamozhne suspil'stvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava. Prohrama ekonomichnykh reform na 2010—2014 roky. [Prosperous Society, Competitive Economy, Effective State. The program of economic reforms for 2010—2014] — Available at: www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf (Last accessed: 15 October 2015) [In Ukrainian]
4. *Ukrayins'ka Natsional'na Ideya yak dukhovno-intelektual'nyy kod sobornosti narodu: etnichnyy, intehratsiynyy ta tsyvilizatsiynyy vektory* [Ukrainian national idea as a spiritual and intellectual Code of national unity: ethnical, civilizational integrational vectors.] Materialy kruhloho stolu / ed. V.S. Kravtsiv. — L'viv: IRD NAN Ukrayiny, 2011. — 62 p. [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 28.10.2015